

הסביבה

"אוהל יוסף" – נובהרדוק ירושלים

ע"ש ישיבתו הראשונה של רבינו גרשון ליבמן זצ"ל נוסדה גטו וילנא תש"ב

חשון התשפ"ז

פרשת נח

גליון מספר 601 (638)

דגל המוסר לרבינו גרשון ליבמן זצ"ל

"וַיָּבֹא נָח וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וְנָשֵׁי בָנָיו אִלּוּ הִתִּיבָה מִפְּנֵי הַמַּבּוּל" (ד' - ח')

ההגיע הזמן שהוא יזכיר לבריות כמה הוא צדק ולא סתם דיבר דברים בטלים, אלא הנה המבול מתחיל לרדת, ולבא לומר עליו **שמים דחוקו**, ושהוא מקטני אמונה - אתמנה! אמנם ישנם חכמים שהסבירו, ודע את נח לכך זכות, שהוא

וכמו שאנו רואים בדורנו אנשים שאינם מאמינים למשל בציונות, ואפילו כשהם רואים לכאורה כל כך הרבה נסים ונפלאות ונצחונות, ובכל זאת מתעקשים, ולא רואים שום אתחלתא דגאולה. האם שייד לומר עליהם שהם מקטגי אמונה? הרי אדרבה הם משפיעים יראת שמים, מוכיחים את הדור, ואף מסכנים את עצמם!

השפעת הסביבה

אומר רש"י ז"ל: אף נח מקטני אמונה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתיבה עד שדחקוהו המים.

כשנתבונן נראה באמת שיש כאן לכאורה גוזמא גדולה לחשוד כזה חשד בנה, חשד יסודי בחסרון באמונתו בה' יתברך. זה לא סתם חשד באיו מידה רגילה, קנאה, או שנאה וכדומה אלא אינו מאמין. **היתכן!** וכל זאת אחרי שבמשך מאה ועשרים שנה עסק בבניית התיבה וכפי שאומר רש"י למעלה (פס' ד'): עשה לך תיבת עצי גופר, הרבה רווח והצללה לפניו, ולמה הטריחו במין זה

כדי שידאווה אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לד? **והוא אומר להם** עתיד הקב"ה להביא מבול לעולם, אולי ישובו. **במשך מאה ועשרים הוא טורח** ובוטה את התיבה, ועוד מטיף ומטיף לבריות שיחזרו בתשובה, ואם לאו הקב"ה יכלה אותם, ועכשיו כשסוף סוף

מעשה רב

תחילה – היה 'אדם'!

אָלע תּוֹלָדֹת נֹחַ אִישׁ צִדִּיק תָּמִים הָיָה
לְדֹרֵמִי אֹת הַצְּלָהִים הַתֵּלֶךְ נֹחַ (ו', נ"ט)
לְכַאוּרָה, אִם נִתְּבוֹן בְּפִסְקוֹ זֶה, נִמְצָא כִי
הַמְּהִילָה 'אִישׁ' – מִיּוֹתוֹת, שְׂכֵן זֶה אִילוּ
נִכְנַח: "חַ' דִּיק תָּמִים הִיָּה בְּדִוְרוֹתָי!" מְדוּעַ
זֶבֶל לֹא מוֹסִיפָה הַתּוֹרָה אֶת הַמְּהִילָה 'אִישׁ'!
לֹא אִיוֹ תוֹסֵפֵת מַעֲלָה הִיא עוֹנֵדָה לְהוֹרוֹת?
הִנֵּה תִבְנוּן בְּמִשְׁפֵּי הַבָּאִים, מִבֵּית מִדְרָשׁוֹ
שֶׁ גִּאּוֹן הַמּוֹסֵר רַבִּי יִשְׂרָאֵל סְלִיטֵר ז"ל,¹
וּמִתּוֹכֵם מִצָּאת שְׂתוּבָה לְיִלְחָנָה:

ההמעשה הראשון, התרחש ביום השנה
לפסטיבל אביו של הגרי"ש. בישראל
ההתחנך כמובן לומר קדיש בביתו היום
לעילוי נשמתו של אביו, אולם אז התברר
לו, כי בן מתפללים ישנו אצל שהיה חסיד
ויזם השנה לפסטיבל של בתו, וכי אף הוא
מבקש לזכות ב'קדיש' לעילוי נשמתו!
מבחינה הלכתית, כמובן, היתה לגרי"ש
מקדימה על פני אותו יורשו, שהיה במקרה
שלו – מדובר היה בחיוב כעל פניו של
אזת: כאשר הבחין באותות צער על פניו של
היורש, ויודו, שתברר לו כי לא יזכה לומר
'קדיש' אחרת – לא היסס רבי ישראל
אמילר לרע: הוא ויתר על זכותו לטובת
האבא שלו!

המתפללים, השתאו לנוכח המ-
יעלה על הדעת שרבי ישראל ס-
את הזכות לומר קדיש ביום
אבינו? הלא מדובר במצוה של
ויעלו נשמה לנפטר! אולם
הסביר רבי ישראל ואמר: "ד'
גדולה זכות זו שנתגלגלה על ידי
חסד עם אדם מישראל -
קדישים..."

ועוד מעשה מהגר"ס סלנטר:

כאשר המנות מוגשות בזו אחר זו, ובתוך כשעתיים כבר מובאים אל השולחן מים חמוצים. רק אז, העז התלמיד לפנות אל האורחים: "רבי, וכי מה גמגם מצא רבי בהנהגת שולחני, עד שביקש כי אקצר בסעודה לכדי שעתים בלבד – לא יותר?" במקום תשובה, ביקש הגר"ם ממעל הבית כי יקרא למבשלת האלמנה, ומשול גגיע – פנה אליה ואמר בהתנצלות: "סליחי לי, גרתי, על שהטרחתי אותך הערב להגיש את המנות במהירות בזו אחר זו!" ואילו המבשלת נענתה על אתר והשיבה: "אדרבה, רבי... ברכות יחולו על ראשו! הלואי שיתארך בביתנו מדי שבוע בשבוע! בכל שבת – בעל הבית מאריך בסעודה עד לשעות מאוחרות, ואני – ברכי כבר כושלות מרוב עייפות... אולם השבוע, הודות לבקשתך של הרבי, הנה כבר הסתיימה הסעודה – ואני יכולה לפנות אל ביתי ולתת גנוח לעצמותי!"

כעת, פנה רבי ישראל אל תלמידו ואמר לו: "אתה מבין? האהבת בסעודה, לומר דברי תורה ולומר מהירות שבקול ערב – דברי תורה? הנהגה ישרה ויפה... אולם במה בדברים אמורים? כאשר היא אינה פוגעת באחרים?"

הנה כי כן, זה אמנם המסר העולה מבין כל המעשים כולם: הידור במצוות – הפלא ופלא! אבל לא על ששבון אחרים; תחילה צריך להאזין להיות 'אישי', להיות 'בן אדם', ורק לאחר מכן – יכול הוא להיות 'צדיק' נחש, כך, משבת התורה הקדושה את תמי' ה' אישי' – ולאחר מכן 'צדיק תמים', ולא תס ותיכלה להיפך...

(ללמדך - רי"מ פרוינדליך)

בתקופת אלמנותיו, התגורר רבי ישראל בביתו של אחד מחבריו קובנא שנמנה על מקורבו. באחד המינים, העביר בני הבית כי רבי ישראל נוטל את ידיו בשיעור מצומצם של מים, ורביעית בדיוק, בין בזמן שדלי מלא של מים היה מזומן לפניו... קטנותם של בני הבית גברה עליהם, הם מיהרו לשאול את רבי ישראל לפשר הנחתו – תוך שהם צמיגים את ההלכת היוצעת על פיה מן הראוי להדר ולטול ידיים בשפע של מים, ואילו הוא השתב הסביר:

“פשוט מאד... ביתכם, כידוע, ניצב במעלה ההר, בעוד הבאר נמצאת בעמק... הבחנתי להם, המשרתת, שכבר אין צעירה לימים, נאלצת ללכת שוב ושוב אל הבאר ולהחמץ בסחיבת המים, תוך שהיא כמעט קורסת תחת כובד המשא... מעתה, אמרתי לצימצם: אכנס שובו הירוד בניטלת ידיים במים בשפע... אולם להדר במצוות על חשבון תפתחים השבירות של אחרים – אין זה אור”.

ולסיום, עוד סיפור אחרון: היה זה כאשר התמכר רבי ישראל אגודת העיריות, ואחד מתלמידיו המאמינים נגש להזמין להתארח אצלו בסעודת ליל שבת. לאחר שחקר את בעל הבית על אודות הנהגת שולחנו, ושמע כי הינו מקפיד על כל דקדוקי השכרות, כאשר אף המבשלת הינה אדמונית לא המנחם את תשובים, כשרה וצנועה; ולאחר שזכה אף לתיאור אודות הסעודה המרוממת המתקבלת בדברי תורה ובמיוחד בשופ – נענה רבי ישראל להזמנה, אולם בתנאי קודם למעשה: שהסעודה לא תמשך יותר מאשר שתיים...

בליתי בלתי, ניאות התלמיד לקבל את התנאי, ואכן, הסעודה התנהלה ארוזת,

אי אפשר לשנות את החיוב

נח תיקן כלים לעבוד את האדמה
אשר נח אררה ה' , ואיתו זוזר
[תכח] שבבטיח הקב"ה לאדם
הראשון שקללת האדמה היא עד
שיולדו מחול **הוא** נח . וידעו
גדלותו , ויש להתבונן , מדוע דור
המבול **לא שמעו אל נבואתו** ?
ועוד , הלא "יירדת הדרות" נובעת
ממרחק הבריאה משעת היצירה,
ואין כבר בדרך **נח** הגיעו לתחתית
המדרגה שהיה צריך כלותם ? וכי
לא הבינו את חומר מעשיהם ?

אדם שחוטא חסרונו גדול משום
מלתו והגדלה שהוא אדם בחיר
היצירה, ולכן עונשו רב. ולכאורה,
אם ירד האדם ממדרגתו ויהיה
אדם בדרגה פחותה, נסבור שבכך
לא תהיה עליו תביעה, וגם חילול
ה' יהיה פחות. אבל זה לא שייך !!
האדם לא יכול להוריד מדרתו
[לפחות בעינינו] ולהיות פטור
מאיות חוב.

דור המבול הלכו ונראו כבהמות,
אין ממון פרטי ואין ממונה פרטית.
כוונתם הייתה לרדת ממדברות
ה"אדם העליון" ולא תהיה תביעה
עליהם ובכן לא יהיה חילול ה'!
ולכן גם לא חזרו בתשובה, משום
שצרכו להיות בדווקא במדרגה זו,
ונבחרו נח לא יהיה משמית
שבביל דרגתם שבוחרו להם. אף לא
ידעו כי **אי אפשר לאדם להעמיד
את עצמו בדרגה פחותה ובכן
לקבוע רמת חיוב שונה.** ועל כן
נכחדו מן העולם. ויתכן שכל
התפלל עליהם, משום שסבר
שתפילה אין בכוחה לשנות מצבם
מבהמות, לאדם, ואברהם ע"ה ידע
שתפילה מועילה תמיד, ואף
ליצירה ורוחנית שזכו.

כבר פגש **החפץ חיים** לחייל רוסי
יהודי בעת שאכל נבלות, וכשניסה
לדבר על לבו, אמר לו החייל "**בין**
כה וכה אני עובר בעירות, אז מה
זה משנה" וענה לו הח"ח, כי
מדרגת יהודי גמור יש לו, והוא
יתבע אפילו על מים אחרונים
שלא נוטל....

האדם עונה [גם לעצמו]
כשמוכיחים אותו על שאינו
מתעלה בדרכה גבוהה באיזה דבר,
עונה: "בין כך אני כזה..." ובכך
הוא כביכול מעמיד את עצמו
בדרכה שאין עליה את התביעה
הזאת – אבל זו טעות אין יכול
האדם לפטור את עצמו בטענת
"הלא בלאו הכי אני כך וכן..."
אסור להדמות לזרוע המגבול
להגיע את עצמיו בהדרת רמת
החייב. נתחזק, נבין כוחה של
תפלה על זה, ונוסיף תמיד
להתעלות.

הסביבות

פתגמים ואמרות עמוד ב'
על פרשת השבוע..... עמוד ב'
מוסר הפרשה..... עמוד ג'
ונח מצא חן..... עמוד ג'
גבוי חיוזוק..... עמוד ד'

דגל המוסר נח / המשך

וכל שכן נח, שהתורה בעצמה כל כך משבחת אותו, ונח מצא חן בעיני ה'. מי זוכה שהתורה הקדושה תכתוב עליו שבח כזה? **נח איש צדיק, תמים היה בדורותיו**, את האלהים התהלך נח! היכן יש עוד מקום לכזה "בידור" **נח מקטני אמנה היה?**

אלא **מוכרחים לראות כאן**, ובלי לדבר על נח, שאין לנו הבנה ותפיסה באישיותו ובהתנהגותו, איך התורה מגלה לנו כמה גדול כח ההשפעה על האדם בו בזמן שהאדם עוסק להשפיע על הזולת, **הוא יכול להיות מושפע ממנו**. נח עומד כל הזמן ומטיפ לבריות ומושפיע עליהם, וממחיש להם את העתיד לבא עליהם על ידי עשית התיבה, אך בו בזמן האדם מקבל השפעה, והשפעה זו מבצבצת ויוצאת בבא הזמן ונותנת את אותותיה. נכון, **מצד אחד**: ונח מצא חן בעיני ה' **ומצד שני**: נח מקטני אמנה היה, משפיע ומושפע.

אל תאמץ בעצמך עד יום מותך, אומרים חז"ל בפרקי אבות. וכך ראינו גם באדם הראשון, צלם אלהים, מעשה ידי יתברך, שיא התיקון והשלמות, לא יכל להינצל מלחיות מושפע. קיבל השפעה מאשתו, מהנחש, ונכשל, אכל מן העץ אשר הקב"ה אמר לו שלא יאכל ממנו. עד כדי כך שהקב"ה כביכול בעצמו פונה אליו, "איכה" אתמול היית עופה מסוף העולם ועד סופו, והיום בתוך הגן! מושפע מן הנחש, סמל הרע וההשחתה! כך התורה מסבירה את אדם ואת נח. **ומה נענה אנו?** נח הרי היה כל כך צדיק, שניצל מן המבול שכיחה את כל העולם, וכי אנהו היינו יכולים להיות ניצולים? מי אומר? והתורה מדגישה כמה היו מושפעים! כמה גדולה הסכנה על האדם לקבל השפעה שלילית! **אין לו להיות בטוח בעצמו**, בשום מצב שהוא נמצא.

והדרך שהתורה נתנה לנו כדי להינצל מסכנה זו היא רק על ידי זיכוי הרבים. נח,

נכנס לבדו עם משפחתו לתיבה, ולא הצליח להכניס עמו שום אדם אחר, כאדמו"ר בלי קהל, ובלי תלמידים, מה התועלת? אבל אברהם אבינו, אומרים חז"ל על הפסוק "ויקח אברהם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו, ואת כל רכושם אשר רכשו, ואת הנפש אשר עשו בחרן..." שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. **אברהם לא הלך לבדו**, וגם גידל תלמידים הרבה, ובראשם אליעזר שגם הוא היה "דמשק אליעזר" דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים. **הצלת הרבים היא סגולה גם להצלת עצמו**.

וגם בין נח ומשה רבינו, מגלים לנו חז"ל היה נטוש ויכוח מי גדול ממי. נח טען שהוא יותר גדול שהרי ניצל לבדו מבין דור שלם של חטאים, ויצא חי מן המבול. ובדאי זהו סימן של צדקות עצומה שאין לו בה השגה. **אבל משה רבינו טוען לעומתו** שבזמן שנטח הציל רק את עצמו, הרי הוא, משה, השיג הישג חשוב מאד, והציל את כל כלל ישראל, וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו בזכות תפילת משה.

ומדוע נח לא הצליח שה' ינחם על הרעה שחשב לעשות לדור המבול?

מסירות נפש למען זיכוי הרבים יכולה להציל את האדם מהרבה סכנות, (בעיקר מסכנת ההשפעה. **זוהי הערובה**. אם בימי נח, ותמלא הארץ חמס, כל שכן וקל וחומר בימינו אנו, איזה חמס, איזה השחתה! ומי יערוך לנו שלא ניפול בהשפעת הרחוב? **אנו צריכים להתמסר לזיכוי הרבים** לפתוח ישיבות, ולהפיץ תורה. ולהיות כל הזמן טרודים ברוחניות ובלמוד המוסר עד שלא יהיה זמן להסתכל מסביבנו ובזה להרחיק את סכנת ההשפעה. וכן, **כמה שצנעלי במסירותנו להינצל מן ההשפעה**, כך נעלי להגדיל את השפעתנו על העולם, **ולהחזיק מעמד בעולם התורה**.

דברי רבותינו בעלי המוסר על פרשיות השבוע

הסבא מנובהרדוק זצ"ל

המגיד מדובנא זצ"ל

"נח איש צדיק תמים היה בדורותיו" (ו, ט).

כתב רש"י, יש מרבתינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום.

ביאר הסבא מנובהרדוק זצ"ל, לא נחלקו חז"ל על עצם צדיקותו מה היתה ביחס לאברהם, אלא מחלוקתם היא מפני מה היה צדיק כזה ומה הכריחו לזה. שיש מרבתינו שאמרו שבקשת ידיעת האמת היא שהכריחו להנשא על בני דורו ולא להיטבע בים התאוות כמותם, וכל שכן אם היה חי בדורו של אברהם בשעה שלא היו לו מפריעים, כל שכן שהיה צדיק.

ויש מרבתינו שסברו, שלא בקשת האמת הכריחה אותו להתעלות, אלא שראה את אנשי דורו שהם כל כך נשחיתים ומדותיהם מגונות, ומזה הבין שאם לא יבחר את המדרגה הכי גבוהה, יוכל הוא להימשך אחריהם מטה מטה, ולכן נהיה צדיק.

וכמו אדם שנוסע ברכבת כבדו כבדו ראשונה, אם הוא עת שלום, זה מורה על עשירותו, אבל אם הוא זמן מלחמה וכל הרכבות מלאות, אין זה יכול להורות על אמידות הנוסע כיון שמוכרח הוא לעשות כן.

וזה מה שאמרו שאם היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום, כי לא היה מרגיש שצריך להתרומם, אבל מכל מקום הוא נוסע במדרגה ראשונה, ולכן "נח איש צדיק".

"מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה" (ז, ח)
אמרו חז"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה. ויש לבאר שהרי פעמים רבות כתבה התורה "טמא" או "טמאה", ומדוע רק כאן שינה הכתוב כדי לא להוציא דבר מגונה מפיו.

ביאר זאת **המגיד מדובנא** כדרכו במשל, בעיר אחת גר יהודי תלמיד חכם, גדול בתורה ובעל ייחוס ועשיר מופלג. בשכנותו גר יהודי עם הארץ וגס רוח שהתעשר ונודע בכינויו "יוסל בור". יום אחד בא יהודי שלא מן המקום ונכנס אצל התלמיד חכם ושאל לכתובתו של ר' יוסל. "מי? יוסל בור?" - קרא המשרת - "בכניסה שממול!". בשמעו זאת נזף התלמיד חכם במשרתו, שהעליב את השכן בפני זר וכינהו בכינוי של גנאי. לאחר זמן בא ונכנס שדכן והצעה בפיו "השכן, ר' יוסל - אמר - שלחני ורוצה להשתדך עמך".

הוציא הדבר את העשיר מכליו "מה? שאני אשתדך עם יוסל בור? שיוסל בור יהיה המחנות שלי?" צעק ושילחו מעל פניו בכעס. תמה המשרת ושאל מפני מה בשעה שהוא המשרת כינה את השכן בשם הגנאי הוכיחו על כך, ולבסוף בא בעל הבית ומכנהו באותו כינוי עצמו? השב לו על כך: אז, כשבא סתם יהודי ושאל לכתובתו של השכן, כל העניין לא נגע לנו, ולא היה צורך ומקום לספר ליהודי זר מה כינויו של זה, אבל כשמעיים לבוא אלי ולהציע לפני שאשתדך עם יוסל זה, הייתי חייב להכריז ולהודיע, מפני מה אין שידוך זה לפי כבודי, ויוסל בור אינו מתאים להיות מחנותי.

והנמשל הוא: כאן מונה לנו התורה אלו חיות ובהמות נכנסו לתיבת נח, אין זה מענינו לדעת מי מהם טהורה ומי מהם אינה טהורה, משום כך שינה הכתוב והאריך בלשונו, כדי ללמדנו חומר דיבור שאינו ראוי, אבל בשאר המקומות, כשמדובר בהרחקת יהודי מאיסור של מאכלות האסורים, שם אין צורך להקפיד על לשון נקייה, אלא אדרבה ההיפך, חובה היא להסביר במפורש ולומר בלשון ברורה בכל חומר הדין "טמא הוא לכם".

מחשבת מוסר

פתגמים ואמרות

"על כל צרה שלא תבא, אין ראוי לומר 'רע', רק 'מר' כי אין רע בחלחל מן השמים" (בעל חפץ חיים)

"דורות הראשונים שאלו אם אדם חורש בשעת חרישה תורה מה תהא עלי? ודורות האחרונים שואלים אם יעסוק בתורה חרישה מה תהא עליה" (דגל העובדים משיבת פינסק)

כשיעבור אחד לפני רעהו בשוק אעפ"י שלא דיבר עמו כלום כבר יש בשביל תועותיו לבד לבקש ממנו מחילה. (הגרי"ד מבריסק זצ"ל)

נפסק חזין אם נפל האש בביתו בשבת אסור להציל יותר ממזון שלש סעודות **ומחויב להפקיר כל חוץ** שמא יבא לידי איסור כיבוי, אי"כ כמה צריך האדם להפקיר השתדלותו מחשש "כחי ועוצם ידי" (דגל העובדים משיבת פינסק)

"אם כדי לקיים חקלל של 'בזעת אפך' אדם משתדל יומם ולילה, כמה צריך להשתדל לשיג הברכה של ברוך הגבר אשר יבטח ביה" (דגל העובדים משיבת פינסק)

מוסר הפרשה

בעלי המוסר

"הן עם אחד ושפה אחת וזה החילים לעשות ועתה לא יבצר מהם כל אשר יזמו לעשות" (י"א - ו')

הר"ן בדרשותיו [דרוש ראשון] כותב, והנה אלו האנשים בעת ההיא לא חטאו בדבר לא במעשה ולא במחשבה, וגם כשהקב"ה ירד לראות, לא אמר שעברו עבירה, אלא אומר כי "הן עם אחד ושפה אחת וזה החילים לעשות" – כלומר ירד והשגיח למה שימשך ממנו ואם לעת עתה אין רע, אמנם הכינוס היה רע להם ורע לעולם, "זה החילים לעשות" הם מתחילים, א"כ הבעיה היא ההמשך ולא ההתחלה, אבל אם ימשך הדבר גם מה שנבצר מהם עתה, בהמשך כשיתבססו יבצעו את כל מבוקשם, כי אין ספק שהדורות ההם כולם היו משתדלים לקומם את העבודה זרה שלהם ולהשכיח שמו של הקב"ה ולא עלה בידם מפני חילוק הממשלות והארצות כי היה לעובדי השם מלט מה שלא יהיה כן אם תימשך הסכמתם, כי כאשר ברח אברהם מפני נמרוד ללכת אל ארץ כנען לו היה נמרוד מושל בכל העולם אלא ילך מרוחו, עכ"ד. היהודים תמיד מצאו לאן לברוח. גורשו מספרד, הלכו לאשכנז, רדפו אותם שם, הלכו לארה"ב. חלוקת העולם למדינות זה הנס שלנו.

וכך גם היה אז, אלא שהם החליטו שאין צורך בחלוקה זו, ויבנו מגדל אחד, ידברו שפה אחת ומדינה אחת. לכן אמר הקב"ה "הבה נרדה ונבלה שם שפתם" – לא ישמעו איש שפת רעהו, וכך על כרחם יצטרכו לחלק שוב למדינות ולאברהם אבינו יהיה לא נללכת, ולזרעו אחריו לדורי דורות יהיה מקום מלט.

בספר "לבוש יוסף" כתוב, שהגאון רבי שמחה וסרמן כתב בספר "שמחת אליעזר" [ח"ב - י"ד], שימים אחדים לפני שהרגו את אביו **רבי אלחנן וסרמן** הי"ד בפורט התשיעי בקובנא, הוא מסר שיחה לסובבים אותו. וכך אמר: היה אדם שלא הבין כלל בחקלאות, וביקש מאיכר שילמד אותו.

האיכר הוקסם ממראות השדות הירוקים ומהפריחה היפה, אך למרבה הפתעתו, לקח האיכר מחרשה והפך את כל האדמה. יצאת מדעתך, שאל האיכר, מקום כל כך יפה הפכת לשממה? התאזר בסבלנות, ענה לו האיכר. למחרת לקח שק גרגירי חיטים יפות והתחיל לפזר אותם באדמה, ושוב הזדעק האיכר, כאלו גרגירים יפים אתה מאבד? והאיכר לאחר זריקת הגרגירים ממשיך לחרוש והגרגירים נטמנו באדמה מבלי יכולת להוציאם.

לא עברו ימים רבים והשדה התחילה לפרוח, וכשהגיע האיכר לקצור, התפלא אותו אדם, איך אתה במו ידיך הורס את הכל? אח"כ דש את התבואה, לקח את הגרגירים וטחן אותם, ניפה את הקמח בכברה ושפך עליו מים עד שנעשה בצק, ואותו אדם מסתכל ולוטש בו עיניים זועמות, וכי אין די להתעללות של האיכר בגרגרי החיטה, והאיכר צוחק בליבו. והאורח רואה שעדיין לא תמו ייסוריה של העיסה, האיכר התחיל לחבט בעיסה עד שעשה ממנה צורה חזקה לתנור.

פה כבר לא יכל האיכר להתאפק והתחיל לבכות – אתה שורף במו ידיך דבר שטרכת בו כל הרבה זמן. אמר לו האיכר, תחכה פה שעה ותראה מה התוצאה של "אותה שריפה".

סיים הגאון ר' אלחנן הי"ד, גם אנו משולים לאותו אורח נבער מדעת שמתבונן בעבודת האיכר, שהוא הקב"ה בעולם. אנו רואים שכל השנים דשו בנו, חרשו עלינו חורשים, הפליאו בנו את מכותיהם ואנו קיבלנו את כל זה באהבה, כי ידענו שזה בא מהקב"ה והכל כדי לזכך ולטהר אותנו. כאשר ייסר איש את בנו.

ועכשיו הגיע הזמן להשליכנו לאש יוקדת, אבל זהו הסימן שהגיע זמן גאולתנו וקרובה ישועתנו לבוא. רואים עד כמה הקב"ה צופה ומביט עד סוף כל הדורות הן על התוצאות של עובדי עבירה והן על הצלתם של ישראל בכל הדורות.

"כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (ח' - כ"א)

מהו בדיוק יצר הרע. היטיב להגדיר זאת הסבא מנובהרדוק וכן תיאר אותו. לעיירה אחת הגיע אדם והתחיל להסתובב בה. לפתע חש צורך לנקביו, חיפש מקום להתפנות, חיפש ולא מצא. ככל שהזמן עבר, נעשה האיש קצר רוח וחיפש במהירות גוברת והולכת, עד שהתחיל לרוץ ועבר לחפש בריצה. אנשי העיירה ראו אדם שרוץ ברחובות באמצע היום עורר את סקרנותם "מי יודע מה קרה"? והתחילו לרוץ בעקבותיו. ככל שהתרבו האנשים שהתחילו לרוץ אחרי האיש, סגרו גם בעלי החנויות את עסקיהם ומיהרו אף הם בעקבות כולם. לא עבר זמן, וגם עקרות הבית הפסיקו מעבודתן ומיהרו לרוץ, "מי יודע מה קרה". וכך רץ האיש ברחובות העיר, וכשלא מצא את מבוקשו, רץ לעבר היציאה מהעיר לעבר גבעות החול וכל העיירה בעקבותיו. סוף סוף הגיע האיש למקום סתר, עשה את צרכיו וכל המון שרוץ אחריו, נעמדו במקומם בתדהמה כשהבינו לאן הם רצו...

כך נראים האנשים שרצים אחרי תאוות העולם הזה ובסוף רואים לאן רצו ובמה השקיעו את הונם וחילם. למה יצר הרע נקרא מלך כסיל? שהוא עושה מאנשים כסילים.

"כי יצר לב האדם רע מנעוריו"

רבי יוסף שלמה כהנמן הרב מפוניבז' מספר, כי את המשמעות האמיתית של הפסוק הבנתי באחד מביקורי אצל ה"חפץ חיים" – נכנסתי ל"חפץ חיים" וראיתי איך שהוא מאכיל את בנו הקטן אהרן [מזיווג שני], שישב על כסא גבוה מיוחד לתינוקות והח"ח ריצה את הילד פעם אחר פעם, אהרל'ה אכול, אהרל'ה אכול – ואהרל'ה אכול. לפתע הח"ח ראה אותו, ואמר לי אתה יודע מדוע הילד לא אוכל. זה פסוק מפורש, "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" – משננער לצאת ממעי אמו. מה מסוגל יצר הרע ללמד לזזה ילד קטן, אל תאכל, תהיה חלש, לא יהיה לך כח, תהיה ילד חולני, אל תלך לחיידר. וכי הוא יכול להגיד לו משהו אחר, הרי הוא לא מחויב בשום מצוה ופטור מעונשין – מספר הרב מפוניבז', הח"ח ראה שעל פניו מרחפת בת שחוק קלה, הוסיף לי הח"ח, רוצה לראות שאני צודק, לך תיכנס לשכן שלי ותראה אותו זולל וסובא. אותו יצר הרע שאומר לאהרל'ה שלנו אל תאכל, אומר לגוי תאכל כדי שיהיה לך כח להרביץ ולהרוג יהודים.

"כי יצר לב האדם רע מנעוריו"

רבי דוד פוברסקי ראש ישיבת פוניבז' היה רגיל לשנן את תשובתו של ה"נודע ביהודה" [יור"ד ס"י מהד"ת] שהשיב לאדם עשיר שהיו לו אחוזות ויערות, האם מותר לצוד ציד. הנודע ביהודה השיב לו תשובה ארוכה בעניין ציד בע"ח, אולם הוא מוסיף לו. "ואני תמה על גוף הדבר, ולא מצינו 'איש ציד' רק בנמרוד ועשו, ואין זה דרכי בני אברהם ויצחק, ולכן השומע לי ישכון בטח השקט ושאנן בביטו ולא יאבד זמנו בדברים האלה".

עלינו לדעת, כי יש הנהגות ומעשים שלכאורה אין בהם כל איסור, ואולי מותרים לכתחילה ע"פ ההלכה, אך אינם ראויים ליהודי לעשותם.

נקיות הדיבור

"מן הבהמה טהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה" (ז, ח).

אמרו חז"ל (פסחים ג, ב) לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה טהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה.

ויש לבאר שהרי פעמים רבות כתבה התורה "טמא" או "טמאה", ומדוע רק כאן שינה הכתוב כדי לא להוציא דבר מגונה מפיו.

ביאר זאת המגיד מדובנא כדרכו במשל, בעיר אחת גר יהודי תלמיד חכם, גדול בתורה ובעל ייחוס ועשיר מופלג. בשכנותו גר יהודי עם הארץ וגס רוח שהתעשר ונודע בכינויו "יוסל בור".

יום אחד בא יהודי שלא מן המקום ונכנס אצל התלמיד חכם ושאל לכתובתו של ר' יוסל. "מי? יוסל בור?" – קרא המשרת – "בכניסה שממול!". בשמעו זאת נזף התלמיד חכם במשרתו, שהעליב את השכן בפניו וזכניהו בכינוי של גנאי. לאחר זמן בא ונכנס שדכן והצעה בפיו "השכן, ר' יוסל – אמר – שלחני ורוצה להשתדך עמו".

הוציא הדבר את העשיר מכליו "מה? שאני אשתדך עם יוסל בור? שיוסל בור יהיה המחזות שלי?" צעק ושילחו מעל פניו בכעס.

תמה המשרת ושאל מפני מה בשעה שהוא המשרת כינה את השכן בשם הגנאי הוכיחו על כך, ולבסוף בא בעל הבית ומכנהו באותו כינוי עצמו? השיב לו על כך: אז, כשבא סתם יהודי ושאל לכתובתו של

השכן, כל העניין לא נגע לנו, ולא היה צורך ומקום לספר ליהודי זר מה כינויו של זה, אבל כשמעזים לבוא אלי ולהציע לפני שאשתדך עם יוסל זה, הייתי חייב להכריז ולהודיע, מפני מה אין שידוך זה לפי כבודי, ויוסל בור אינו מתאים להיות מחזותי.

והנמשל הוא: כאן מונה לנו התורה אלו חיות ובהמות נכנסו לתיבת נח, אין זה מענינו לדעת מי מהם טהורה ומי מהם אינה טהורה, משום כך שינה הכתוב והאריך בלשונו, כדי ללמדנו חומר דיבור שאינו ראוי, אבל בשאר המקומות, כשמדובר בהרחקת יהודי מאיסור של מאכלות האסורים, שם אין צורך להקפיד על לשון נקיה, אלא אדרבה ההיפך, חובה היא להסביר במפורש ולומר בלשון ברורה בכל חומר הדין "טמא הוא לכם".

ונו מצא חן...

בחסד וברחמים מאת הבורא, ומעצמו אין לו דבר. לכן אינו מתגאה ואינו מחזיק מעצמו.

והנה גם המילה 'חינם' שורש אותיותיה מקבילות ללשון 'חן'. אדם שמקבל מתנה ממכרו מפני שמצא חן בעיניו, גם אם לא נתן לו תמורה על כך, נקראת מתנה זו 'מתנת חינם'.

וזאת אכן המידה שעמדה לנח שבגינה הצילו הקדוש ברוך-הוא מהמבול, נח חי בעונו ובשפלות רוח, וחש תחושה תמידית שאין לו משלו כלום. לכן זכה למתנת חינם – נשיאות חן, למרות שלא היה ראוי לכך משורת הדין. לעומת זאת, הרשעים אינם מכירים בכך שהכל ניתן להם בחסד וברחמים מאת הבורא, וסבורים בטיפשותם שהכל מגיע להם על פי שורת הדין, לכן הם אינם זוכים לאותו חן אלא מקבלים גמול לפי מעשיהם, לטוב ולמוטב.

~~~~~

פעם ראיתי מכתב נדיר מגאון הדורות רבי עקיבא איגר זצ"ל, הממוען לאחד מגדולי הזמן, שבשאלתו הכתיר את רבי עקיבא איגר בתארים מופלגים, וכשהשיב לו פתח כמתפלא על התארים שהעניק לו, וכתב על עצמו בכזאת השפלה שלא ניתן לעלות על הכתב.

מון ה'סטייפלער' זצ"ל וראש הישיבה הגרא"מ שך זצ"ל. שניהם כאחד הביעו התפעלות מיוחדת מגודל הענוה המופלגת של רבי עקיבא איגר וכבר מיוחסת האמרה לאחד מגדולי ישראל, כי מה שזכה רבי עקיבא איגר שתורתו תתקבל בכל תפוצות ישראל ללא עוררין, באופן שאין לו אח ורע בדורות האחרונים, היא אודות לענוותנותו הגדולה, שכל ספריו מלאים באמירות של שפלות. לאחר שכותב את קושיותיו קושיות הברזל העצומות, הוא מרבה לסיים בנעימה קדושה בסגנון ידוע: "וה' יאיר עיני", "ולא זכיתי להביח", "דבריהם נעלמו מקטן כמוני", "דעתי קצרה מהבין דעתו הרחבה" וכדומה.

~~~~~

סיפר הגאון רבי בנימין זאב יעקבזון זצ"ל, רב בשכונת פא"י בירושלים, שבצעירותו בהיותו בוילנא, זכה פעם אחת להימצא ביחידות בחדרו של גאון הדור מרן רבי חיים עוזר גרודז'נסקי זצ"ל, בעל ה'אחיעזר'.

השהות במחיצתו של רבי חיים עוזר לימדה אותו מושגים במידת הענוה. רבי חיים עוזר ישב אז מרוכז ומהורהר, ובנוכחותו של רבי בנימין זאב החל להוכיח את עצמו באופן נוקב, על שפלות ערכו בתורה ועל מצבו הרוחני הטעון שיפור.

הרבנית שהיתה בסמוך ושמעיה את הדברים יוצאים מפי בעלה הגדול, נרעשה, וזעקה לעברו: "רבי חיים עוזר! האין גבול לענוה?...!"

ורבי חיים עוזר משיב לעומתה: "רעבצין! אדרבה אשמח אם תאמרי לי את מה הוא הגבול לענוה, כדי שאוכל לנהוג על פיו. אלא שגם את אינך יודעת באמת מה הוא הגבול לענוה... כי אכן כך הם פני הדברים, אין גבול לענוה!..."

אין גבול לענוה! (אוצריתיהם אמלא)

הגה"צ רבי יצחק קורלנסקי זצ"ל, מפארי גידולי נובהרדוק, סיפר שראה פעם את רבו ה'סבא מנובהרדוק', מרן הגאון רבי יוסף יוזל הורביץ זצ"ל, מתעמק בינו לבין עצמו קרוב לרבע שעה, והיה נראה כי דבר מה מטריד את מנוחתו. כשהבחין בו ה'סבא' אמר לו בנימת שאלה: "הכיצד זוכים למצוא חן בעיני השם?...!"

רבי שמשון רפאל הירש (בפירושו על התורה) כותב שמעלת מציאת חן בעיני ה' יתברך היא המעלה היותר גדולה: "אדם שמצא חן בעיני ה', הגיע אל השלמות העליונה, שאדם יכול להשיג לפני ה'...!"

מוטל איפוא גם עלינו להעמיק ולהתבונן בכך, כיצד אכן זכה נח למצוא חן בעיני השם, ומתוך כך נלמד כיצד נזכה גם אנו למעלה נשגבה זו שאין שלימות עליונה ממנה.

סיבה אחת מבוארת בחז"ל, בגללה זכה נח למציאת חן, היא הענוה! התורה מעידה בנח: "נח איש צדיק תמים היה בדורותיו". כתב על כך רש"י (במסכת עבודה זרה ו, א): "תמים – עניו ושפל רוח".

הרי שהענוה היא סיבה שבגללה זוכים למצוא חן ולהיות אהובים בעיני השם!

כך כותב בספר 'קב הישר' בשבח הענוה:

"ואשרי האדם המתדבק במדת הענוה והכנעה. מדה זו נאה היא ומשובחת ומביאה האדם לחיי עולם הבא, ומצלת אותו מחיבוט הקבר. כי אין לך מדה המטהרת ומלמדת האדם הגשמי כמו מדת הענוה. כי העניו מודה על האמת, ומקבל תוכחה, ודיבורו בנחת, אהוב למעלה ונחמד למטה".

הגה"צ רבי אריה לוי זצ"ל, היה נוהג תמיד להזכיר בערגה מיוחדת את השיחות שזכה לשמוע מפי גאון המוסר רבי איצ'לה פטרבורגר זצ"ל, מגדולי תלמידיו של אבי תנועת המוסר מרן רבי ישראל מסלאנט זצ"ל. הוא עלה לארץ ישראל מרוסיה בערוב ימיו והתגורר כשלוש שנים 'בחצר שטרויס' הידועה, עד לפטירתו ביום "א מנחם-אב תרס"ז.

מידי שנה כשהגיעו ימי הרחמים והסליחות, היה דורש בחצר ביתו שיחת מוסר ודברי התעוררות לפני אנשי ירושלים. המונים היו מתאספים לשמוע את דבריו בצמא ובתשוקה עזה. הדברים עשו רושם כביר על השומעים, ורבים נמשכו מכך לשיטת המוסר. אחד הבאים היה זה כאמור רבי אריה.

רבי אריה ציין ששיחה אחת חרטה בזיכרונו באופן מיוחד. היא השיחה שעסקה בענין מציאת חן בעיני הקדוש ברוך-הוא. כשבסוף השיחה הפטיר רבי איצ'לה: "כיצד זוכים למצוא חן בעיני השם יתברך? שלמה המלך מגלה לנו את הסוד: 'ולענוים יתן חן' (משלי ג, לד), מי שאינו מתגאה במעלותיו ובמידותיו, ונוהג בענוה ובהכנעה הוא הוא הזוכה למצוא חן בעיני השם יתברך!..."

~~~~~

הגאון רבי אריה פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר-ברכפלד, מסביר בספרו 'בוא שילה' את הטעם שהענוה גורמת לנשיאת חן בעיני ה', כך:

'עניו', פירושו אדם כנוע שמחשיב את עצמו לכלום, מתוך ידיעה והכרה ברורה שכל אשר יש בידו לא בא לו מכח שורת הדין, אלא הכל ניתן לו

גזי חיזוק

לקראת זמן חורף

דברים חוצצים להבות שהשמיע מרן הגאון רבי ברוך בר ליבוניץ זצוק"ל בפני תלמידיו בקמניץ / חלק ב

בצאת בן תורה מהישיבה פוגשו היצר, והוא מחזר על בן ישיבה יותר מאשר לשאר בני אדם, וא"כ כמה שמירה צריכין. וגם מחז"ל רואים שכ"כ קשה עד שד' לא יעזבונו בידו כ"כ צריכין שמירה. נצייר נא מה נשיב כשישאלו לנו ב"ד של מעלה מדוע הפקרת האמונה? הטרנאטע, עניני עוה"ז, על זה מוסרים נפשם ובה שכתוב מכל משמר נצור לבד עוברים הפקר. בעל ירא שמים צריך לשמור לבו לברוח מן הרע כמפני האש, וכמו שעשה אבי זצ"ל כשנכנס פעם אחת מיסיונר לביתו בקש לשפוך גרף של שופכים על פניו. כל בן ישיבה צריך לדעת היטב איזה מין מזיק סובב. חמורה ע"ז שכל הכופר בזה כאילו מודה בכל התורה, הבינו עד כמה, ומינות חמור. הרבה והכופר במינות והוא משליכו הלאה הרי הוא מודה בקום ועשה בכל התורה כולה, ועיי"ז יעלה מעלה מעלה. היום לומדים מוסר ובזמנינו גם מי שלא למד מוסר ברח מן המינות כמפני הכבשן.

היצר אינו בא בבת אחת רק לאט לאט, כשאחד מתחסד קוראין לו "קנא"י" הוא רק מקיל בדבר קטן מתחלה, המבין רואה שמסובבים אנו באפיקורסות, וא"כ צריכין שמירה מאד. אחז"ל מדוע לא הגינה תורתו של "אחר?" מפני שספרי מנינים נשמטים מבגדו. וקשה, מדוע מזה גופא לא העילתו תורה? אלא תורה כזו אינה תורה! כשלומדים כל היום בישיבה ולערב עושה הלב הפקר אין תורתו ג"כ כלום בישיבה ואדרבה, עוד יותר גרוע, כמ"ש לא זכה נעשית לו סם המות. האם אפשר להיות בן ישיבה בלא ידיעה זו?

שמעתי מבחור פשוט בבאליסטוק: עכשיו תקפו עלינו צרות כפרעה בשעתו וצריכין אנו למשה ע"ה שיצילנו, בלי תורה ויר"ש מה יש לנו. הכלל ישראל נשבר מאד מאויבי ד' מבני השכלה, ואין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יר"ש בלבד.

שמעתי שיש בני ישיבה אשר קוראים דברי חפשים. נצייר נא שהולך חזיר וזב ממנו שמנינותו, האפשר להביט איך שילך ישראל ויקבץ את זה ועוד ישק לו? מכל משמר נצור לבד, איך אפשר להניח הלב הפקר? איזה בן ישיבה הוא? האוהב את הכל, היפוך משה"כ משנאיד ד' אשנא, הלא אויבי אמונות ד' המה היטלער ממש. הרועה לעקור אמונת ד' גרוע עוד מהרועה להרוג. אם אמר יאמר עבד לרבו כל אשר תאמר אלי אעשה חוץ מדבר אחד, אפיקורסות הוא. המנהלים בעת בזאת מוסרים נפש ויש להם הרשות להגיד איך צריך בן ישיבה להיות.

על כן אני מזוהר, שכל בן ישיבה צריך להתחזק לבוא לתפילת הישיבה, ללמוד מוסר, ראשית כל שהיא ראשית חכמה, וכל אחד ישמור את חבירו. וצריך להשתוקק ולהתאוות שהתורה והיראה יתקיימו, וכל אחד צריך להתפלל שתאכל אש כל אויבי ד', וההשכלה החפשית תכלה, יתבעו מכל בן ישיבה בעד כל העולם. מדוע אין שם שמים מתאבה על ידו, צריך לשמור הלב בלי הפסק כל ימי חייו, ולא די בזה בלבד שנמצאים בישיבה. אם אתה שומר את נרי אני שומר נרד, זהו כל החומה של ישראל. הש"י יושיעם.

(י"אל הקודש" - נובהרדוק תרצ"ט - נעתק ע"י הרב ברוך קפלו)

יוצא לאור ע"י קיבוץ אברכים – "אוהל יוסף" - נובהרדוק

בית המדרש "בית מרים גיטל" מעלות דפנה 117 ירושלים

טל: 0533199720 דוא"ל: Ohelyosef1@gmail.com